

FORTEPIANO CHOLG'USIDA TEXNIK IJROCHILIK KOMPETENSIYASINI MEXANIZMLI TAKOMILLASHTIRISH

Sherzod Xolmatov Xushbekovich

*Termiz Davlat Universiteti Milliy libos va san'at fakulteti,
Musiq ta'limi kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada fortepiano cholg'usida mashqlarni bajarish texnikasi va o'ziga xos o'quvchilarni hisobga olish printsipli rivojlantiruvchi ta'lim usuliyatiga chambarchas bogliqligi. Ta'limning muvaffaqiyati materialning tushunarli bo'lishiga, qo'ldan keladigan vazifalarni qo'yishga va ularni hal qilishning o'xshash usullaridan foydalanishga, shuningdek, o'qituvchi o'quvchning faqat mavjud, imkoniyatni emas, balki "kelajakdagi kamoloti doirasini" ham hisobga olish bilan bog'liqligi haqida fikrlar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: fortepiano, cholg'u, texnika, pedagogika, instruktiv material, faollik printsipli, badiiy-ijrochilik, mexanizm, kompetensiya.

Texnik formulalarni o'zlashtirish bo'yicha maxsus ishlash zarurligi haqidagi fikr shakshubhasizdir. Forteplano maktabida har xil mashqlarni ana shunday formulalar bilan hisoblanadi. Mashqlarning ahamiyati shuki, ular musiqachiga pianinochilikdagi barcha qiyinchiliklarinr «yadro»sini egallash imkonini beradi. Lekin forteplano pedagogikasida mashqlarga yondashishning o'zi o'zgaradi, bu hol ayniqsa ta'limning dastlabki davrini tahlil qilishda ko'rinadi. Quruq va maqsadsiz «chalish» o'rnini ohangdor, ifodali mashqlar egallamoqda, bunday mashqlarning har birida o'quvchilar oldiga sof texnik vazifalardan tashqari muayyan badiiy maqsad ham qo'yiladi. Mashqlarni o'zlashtirish markazida musiqiy-eshitish tasavvurlarini rivojlantirish ana shu tasavvurlarni harakat tasavvurlari bilan o'zaro bog'lash, bunday bog'lanish orqali pianinochilik usullari va malakalarini asta- sekin takomillashtirish turadi. Ta'limning boshlanishida mashqlarni o'rganish yagona maqsad emas, balki badiiy material ustida ishlashga qo'shimcha zarur tadbir hisoblanadi. Ularga o'quvchilar pyesalarda duch keladigan qiyinchiliklar ham kiradi. Mashqlar o'quvchilarga o'z diqqatini nota matnidan erkin harakatlarga jaranglash sifatini kuzatishga ko'chirish imkonini beradi. Muayyan instruktiv materialni tanlash mazkur davrda o'quvchi hal qilishi lozim bo'lgan vazifalarga bog'liqdir. Eng kichik yoshli o'quvchilar anchagina mashqlarni o'rganadilar. Bu mashqlar avvalo klaviatura ustidagi «qadamlar», qo'lini ketingi intervallarga, akkordlarga ko'chirishdan iborat bo'lib, barmoqlar va qo'llarning harakatlarini muvofiqlashtirishga yordam beradi. Mana shu bosqichda birinchi barmoqni qo'yish, barmoqlarni bitta klavish ustida tovushsiz almashtirish mashqlari juda zarurdir. Shuningdek, qo'llar pozitsiyasi chegarasida va melizmlarda legato

mashqlaridan ham foydalanish lozim. Fortepiano cholg'u ijrochiligida ilmiylikning asosiy vazifalari. Ta'limning ilmiyligi muntazamlik va izchillik bilan bog'liqdir. Ta'limda o'quv materialining bir bo'limi boshqa bo'limlar bilan vorisligi, muvoffiqligi, o'rganiladigan qoidalar asta-sekin murakkablashib borishi, ta'limning yangi bosqichidagi ilgari o'rganilgan qoidalardan foydalanish juda muhimdir. Hozirgi sharoitda onglilik va faollik printsiplari yetakchi yo'nalishga ega, chunki bu printsiplari o'quvchilarning mustaqil bilish faoliyati shakllanish bilan bog'liqdir. So'nggi yillarda maktab ta'limida muammoli va dasturlashtirilgan ta'lim usullari kengtarqaldiki, bular o'qitishni faollashtirish uchun ham, har biro'quvchiga tabaqali yondashishni damalga oshirish uchun ham qulay sharoit yaratmosda. Ta'limda bilishvazifalarini hal qilish muammolaridan foydalanish o'quvchilarda ularni tushunish hamda o'zlashtirishga ongli yondashishni tarkib toptiradi. Musiqa bilan shug'ullanish jarayonida onglilik va faollikni tarbiyalash o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Chunki ijro jarayoniga ongli munosabatda bo'linsagina ta'limning dastlabki bosqichida musiqa savodxonligi elementlarini, tovush chiqarish yo'llarini o'rganish, ta'limning keyingi bosqichlarida musiqa asarining rivojlanish mantiqini, uning uslub va janr xususiyatlarini tushunish, ishning usullari va yo'llarini o'zlashtirish mumkin. Ko'rsatmalilik printsiplari o'qituvchining o'z fikrlarini muayyan misollar ortali ifodalay olinishi va is-botlay xizmatida namoen buyladnki, bu ish materialini puxta o'zlashtirishga, tushunarli va oson materialni yaxshiroq eslab qolishga yordam beradi. O'qituvchi mashg'ulotlarda musiqa asarlarini (butun yoki qisman) ko'rsatishdan, shuningdek, og'zaki tushuntirishdan (obrazli ifodalash, taqqoslash, rang-tasvir, adabiy asarlar bilan bog'lash imkoniyatlaridan) keng foydalanadi. Badiiy-ijrochilik faoliyatida o'quvchilarni estetika va aqliy kamol toptirish imkoniyati vujudga keladi. Badiiy idrok va ijro eng oddiy shakllarni solishtirish hamda taqqoslashdan toki chuqur tahlil qilish va umumlashtirishgacha bo'lgan fikrlash operatsiyalari bilan tarkibiy bog'lanadi. Musiqa asboblari orasida nihoyatda qulay, eng universal va imkoniyati boy musiqa asbobi fortepianodir. "Shuni yaxshi tushunib olish kerakki, —deb yozgan edi G.G. Neygauz, - musiqani va musiqa savodini o'rganish umummadaniy ish bo'lib, bunda fortepiano eng yaxshi, tengiyo'q vositadir. Tilni, jamiyat haqidagi fanni, matematika, tarix, tabiatshunoslik va hokazolarni o'rganish singari musiqani o'rganish ham madaniy kishi uchun majburiydir. Menga qolsa, o'rta maktabda fortepiano orqali majburiy musiqa ta'limini joriy qilar edim". Musiqa asbobini chalish, bu ishni, hatto, bolalar bajarishi ham doimo ijodiy faoliyatdir. U ijrochidan faqat muayyan ko'nikma va malakalarni emas, balki faollikni, maqsadga intilishni, diqqat-e'tiborilikni va ijodiy tashabbuskorlikni ham talab qiladi.

Musiqa ijrochiligi bolalarda barkamollikka erishish, go'zallikni anglashishtiyoqinia hosil qiladi. Musiqa asarlaridagi badiiy obrazlar esa ularda estetik xissiyotni shakllantiradi, ularga barcha insoniy kechinmalarni yaxshiroq tushunishda

yordam beradi. O'quvchilar turli musiqa asarlar ustida ishlashda muayyan dunyoqarashda aks etgan hayotda yashash imkoniyatiga ega bo'ladilar, shu kechinmalar bilan birga ma'lum-estetik fikrlar ham vujudga keladi. B.M. Teplovning fikricha, badiiy tarbiyada yana shunishi ham muhimki, bir san'atdagi "ishlar" san'atning boshqa turlarida badiiy qobiliatlarning shakllanishiiga katta yordam berishi mumkin. O'quvchillarda badiiy bilimlar qancha ko'p bo'lsa, ular har hali san'at asarlaridagi obrazlarni shuncha to'la va chuqur tushunishlari hamda anglashlari mumkin. San'at bilan bevosita amaliy shugullanishning o'zidayoq juda katta tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Ijro etilayotgan obrazlarga va ular orqali voqelikdagihodisalarga, hissiyot va kechinmalarga estetik munosabat o'quvchilarni estetik tarbiyalashning eng bevosita va faol yo'lidir. Fortepiano bo'yicha yakkatartibdagi mashg'ulotlarni tashkil qilish va o'tkazish prinsipi umumiy ta'lim maktabi uchun musiqa dasturi talablarini hisobga olinishi kerak. Ya'ni yakka tartibdagi mashg'ulotlar musiqa darslarini qandaydir to'ldirishi va davom ettirishi, ular bilan o'zaro chambarchas bog'lanishi ham bitta usuliyyo'nalishga ega bo'lishi lozim. Maktablar ilmiy tadqiqot instituti musiqa ta'limi laboratoriyasining hodimlari jamoasi akademik D. Kabalevskiy rahbarligida ishlab chiqqan dastur hozirgi paytda Rossiyadagi umumiyta'lim maktablarining boshlang'ich sinflari uchun musiqa dasturi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. 5-е изд. - М.: Музыка, 1988.— 29 с.
2. Савшинский, С.И. Средства выразительности музыканта-исполнителя (Фрагменты из незаконченной книги) // С.И. Савшинский музыкант, педагог, ученый. Сборник статей, материалов, воспоминаний / Сост. О. П. Сайгушкина. СПб. : б. и., 2007. С. 32-66.
3. Г. Нейгауз. Об искусстве фортепианной игры. М. 1958. С. 37.
4. Алексеев, А.Д. История фортепианного искусства / А.Д. Алексеев // Ч. 1, 2. - М.: 1988. С.25.
5. Апраксина, О.А. О возможностях и содержании исследовательской работы учителя-музыканта в общеобразовательной школе / О.А. Апраксина // Музыкальное воспитание в школе. Вып 12. - М.: Музыка, 1977 С.24.